

**MEȘTERUL MUȘAT —
DIACONUL DIN OPĂTEȘTI**

Secolul al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea constituie o perioadă marcată de profunde transformări cu caracter economic și social, transformări ce vor determina mutații și pe plan cultural. Ascensiunea unor cate-

gorii sociale cu potențial economic sporit, le oferă acestora posibilitatea de a ridica pretenții de „ctitori” culturali. Neavînd încă un ideal cultural propriu, acești „oameni noi” recurg la modelele medievale consacrate, rămînînd însă tributari prin viziune, tradiției populare. Asistăm astfel la o gamă largă de interferențe între aceste nivele de comandă artistică, interferențe ce duc, în cele din urmă, la crearea unui așa-numit „gust provincial”.¹ Circumscriș unui program conservator, de respect față de tradiție și model, acest gust se formează prin imitație și adecvare, asociînd într-o nouă viziune, repertorii exemplare, unor posibilități comparativ modeste. Provenind din același mediu, atît comanditarii cît și meșterii au mentalități asemănătoare, ceea ce va face ca produsele artistice să fie în general unitare sub aspectul intenției și al realizării.

În această arie de sinteze și împrumuturi, al cărei sincretism se constituie, în cele din urmă, într-o originală notă distinctivă, se înscrie activitatea unui meșter crucer, diaconul Mușat. Provenind din mediul sătesc — Opătești, comuna Golești, județul Vilcea² — Mușat Diaconul reprezintă un caz tipic pentru înțelegerea mentalității și a gustului provincial.

Nu cunoaștem decît o latură a creației sale, anume crucile de masă, care îl circumscriu cronologic activ între anii 1781—1823³. Format și lu-

1. Pentru nuanțarea acestei probleme, vezi Arnold Hauser, *Philosophie der Kunstgeschichte*, München 1958, cap. V/3: „Volkskunst, Bauernkunst und Provinzkunst”, p. 312—323, după Teodora Voinescu, „Sur la notion” d’art populaire dans l’art roumain de la fin du Moyen Age, în: *Revue Roumaine d’Histoire de l’Art*, IX, (1972), nr. 2, p. 221—229.

2. Pînă în preajma războiului, în Opătești au fost păstrate, de către urmași, uneltele sale de lucru. Informație deținută de la pr. Constantin Beștea, comuna Golești.

3. Dominic Ionescu, *Schituri și biserici de sat*, București, 1931, cap. „Un meșter crucer: Mușat Diaconul”, p. 102—112.

crind într-o regiune marcată de preferința pentru lucrul în lemn, a cărei originalitate și unitate în viziunea decorativă constituie o trăsătură reprezentativă — vales Topologului-Muşat Diaconul aduce în lucrările sale bogăția și repertoriul ornamental familiare acestei regiuni, pe care le asociază unui model respectat cu strictețe.

Remarcabilă este — așa cum rezultă din catalogul anexat — unitatea creației sale (fig. 1). Lucrate în lemn, în meșlat, crucile sale își păstrează forma aproape neschimbată: aceleași ramificații vegetale la bratele crucii — ramificații ce primesc, la exemplarele din ultima perioadă, terminații cruciforme — aceeași împărțire a cimpului central în regiune ce includ inscripțiile uzuale, aceleași vrejuri de la baza crucii — vrejuri ce se amplifică treptat — în sfârșit, aceeași pluă cu muchille marcate de o funie răsucită, delimitind cimpuri decorate cu elemente vegetale și doi șerpi păzind arborele vieții⁴.

O excepție de la această regulă o constituie crucea aflată în biserica Cuvioasa Paraschiva din satul Popești (com. Golești, jud. Vilcea), care, deși dată, (1809), este una din puținele, realizate de diaconul Mușat, care a rămas nesemnată. De asemenea, lipsa decorului obișnuit și înlocuirea lui cu scenele consacrate ale Răstignirii și Botezului constituie, credem, o concesie făcută comanditarilor (Ștefan și Maria din Popești). Deși este singurul caz de decor figurativ cunoscut pînă acum în creația lui Mușat, firescul cu care sînt redată personajele demonstrează faptul că meșterul era totuși familiarizat și cu acest tip de decor. Tot influenței acestor comanditari presupunem că se datorează și întoarcerea diaconului la o atitudine — aproape uitată în acești primii ani ai secolului al XIX-lea — care îi impune păstrarea anonimatului; în chiar această atitudine vedem un argument în plus pentru faptul că Mușat Diaconul era mai mult decît un simplu meșter popular.

Inscripțiile votive, menite să satisfacă pretențiile donatorilor, constituie o trăsătură comună celor mai multe piese realizate de Mușat. Chiar dacă aceste inscripții sînt simple înșiruri de nume după obiceiul pomelnicelor, ele mărturisesc, totuși, ambiția confirmării unei poziții deosebite în contextul obștei.

Numărul mare de piese de acest gen despre care avem cunoștință denotă o cerere corespunzătoare, care nu se limitează la zona strictă a Topologului, ci pătrunde și în regiunile înconjurătoare, unde, la același nivel de comandă, regăsim aceleași preferințe artistice.

Un argument în favoarea acestei afirmații este prezența, în biserica Sf. Ingeri din Bălțățeni (com. Tomșani, jud. Vilcea) a unei cruci de masă foarte asemănătoare cu cele realizate de diaconul Mușat, operă a (zu-gravului) Calciu din 1793 (fig. 2). Similitudinea de realizare denotă pro-

4. Motiv cu origini străvechi dar preluat și reinterpretat de arta creștină, el devine o imagine frecventă în iconografia secolului al XVIII-lea românesc. Prezența acestor șerpi la baza crucilor — de trimorf, de masă ori de mormînt — este completată uneori, dezvoltînd semnificația motivului, cu arborele vieții. În aceste două ipostaze, motivul se regăsește nu doar în arta aulică, ci și în cea populară, reunind într-o imagine două tipuri deosebite de gândire. Pentru dezvoltarea problemei, vezi Marina Marinescu, *L'Image du serpent/dragon dans la culture populaire du Sud-Est européen*, în *Revue Roumaine d'Histoire de l'Art*, XVII, (1980), p. 127—136.

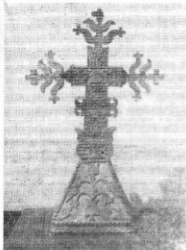

Fig. 1

Fig. 2

tabil, un model comun, prelucrat însă în maniere deosebite, piesa lui Calciu vădind, prin organizarea decorului pictat al piuei și a semănăturii, formația sa de zugrav⁵.

Prestigiul conferit atât de calitățile artistice și tehnice ale lucrărilor lui Mușat Diaconul, cât și de lărga lor receptare, le-a consacrat ca „model“ nu doar pentru zona Topologului, cât și pentru regiunile înconjurătoare, după cum o dovedește crucea aflată în capela de cimitir din Cernișoara (județul Vilcea), realizată la sfârșitul secolului al XIX-lea de un meșter anonim, copiind însă unul din modelele diaconului Mușat.

☆

Utilizând un repertoriu de sorginte populară, modelat de contactul cu înalta tradiție, Mușat Diaconul se manifestă ca un reprezentant al gustului păturilor medii de origine rurală. Apelând la un model consacrat, el dovedește un conservatorism impus atât de autoritatea modelului, cât și de necesitatea menținerii prestigiului operei sale. În această atitudine trebuie subînțeleasă și o anumită unitate de gust și de comandă, firească în contextul unei comunități relativ izolate, cum era la acea vreme valea Topologului. Același conservatorism se manifestă, de altfel, și în cadrul altor categorii de produse artistice — pictură, arhitectură — unde modelele acceptate au alici autoritate generală.

Prin poziția sa de mediator între nivele deosebite de înțelegere, Mușat Diaconul din Opâtești se dovedește unul din primii reprezentanți ai unei mentalități care va deveni atitudine generală în perioada următoare.

5. Deși, Calciu semnează, în general, ca zugrav, este totuși un iscusit meșter în lemn, după cum denotă lucrările din biserica Valea Cucii (Gruiul Înalt), com. Cuca, Jud. Arges.

Catalogul pieselor cunoscute realizate de Mușat Diaconul

Nr.	Proveniența	Datare	Număr Ladă	Donatori	Înălțimea obiectului (în mm)
0	1	2	3	4	5
1	?	7289 (1780-1)	?	?	?
2	Biserica Sf. Voivozi, Piatra, com. Golești, VL	7290 (1781-2)	da	—	1:355
3	?	7291 (1782-3)	?	?	?
4	Biserica Adormirea Maicii Domnului, Milcoiu, com. Milcoiu, VL	7292 (1784), 4 III	da	—	1:320
5	?	1784 (?) probabil 7292	?	?	?
6	* Biserica Intrarea în biserică, Valca lui Enache, AG	7300 (1791-2)	?	?	?
7	?	7300 (1791-2)	?	?	?
8	Biserica Adormirea Maicii Domnului, Cirstănești, com. Otesani, VI	7300 (1791-2)	da	—	1:395
9	Biserica Intrarea în biserică, Prodănești, com. Golești, VL	7303 (1794-5)	da	Ion, Iona, Ion Gheorghe, Florea	1:400
10	Colecția pr. Nicolae Curcă, Olanu, com. Olanu, VL	7303 (1795), 10 XII	da	Marin, Păuna, Vladu creu	1:370
11	Biserica Cuvioasa Paraschiva, Fețeni, com. Goranu, VL	7304 (1795-6)	da	—	1:330
12	Biserica Sf. Nicolae, Drăgănești, com. Golești, VL	7304 (1796), 10 III	da	Dumitru, Neacșa, Dumitrascu, Chireșța, Constandina	1:380
13	Biserica Cuvioasa Paraschiva, Budurăști, com. Stoenesti, VL	7307 (1799), 4 II	da	—	1:340
14	* Sălătruc, AG	7309 (1800), 10 X	?	?	?
15	* Vitomirești Costești, AG	7309 (1801), III	?	?	?
16	Colecția pr. Constantin Beștea, Popești, com. Golești, VL	7310 (1801-2)	da	Marin, Ion, Sanda	1:355
17	* Colecția pr. P. Partenie	7310 (1801-2)	?	?	?
18	"	7310 (1801-2)	?	?	?
19	Biserica Cuvioasa Paraschiva, Stoenesti, com. Stoenesti, VI	7311 (1803), 28 VI	da	Matei, Stanca, Alixandru, Ivan, Ioan	1:310
20	* Runcu, AG	7311 (1803-3)	?	?	?
21	Biserica Sf. Împărați, Mogoșești, com. Stoenesti, VI	7312 (1804), III	da	Ivan, Ioana, Tudor	1:325
22	* Costești, Stroiești, AG	7313 (1805), 30 III	?	?	?
23	Biserica Vovidenie, Gibești, com. Golești, VL	1806, 10 V	da	Matei, Maria (Giba)	1:375
24	Biserica Cuvioasa Paraschiva, Popești, com. Golești, VL	1809, 23 I	nu	Ștefan, Maria	1:310
25	Biserica Adormirea Maicii Domnului Geamăna, com. Stoltești, VL	1812	nu	—	1:360
26	* Olanu, VL	1812	?	?	?
27	* Suici (apoi colecția Ștefan Rudeanu, ulterior colecție N. Jor-ga, Vălenii de Munte)	1813, 20 V	?	?	?
28	* Bolnița Flăminzești, AG	1815	?	?	?

0	1	2	3	4	5
29	* ?	1823	?	?	?
30	Colecția pr. Ion Drușu, Dăești, com. Dăești, VL	—	Da	—	i: 220 frag- ment
31	Biserica Sf. Voivozi, Bratla, VL	—	nu	—	
32	* Colecția pr. Dem. Petrescu, Craiova (Otâșu ?)		?	?	?
33	* Biserica Sf. Nicolae, Drujești,	?	?	?	?
34	AG				
35	* Mușetești, AG	?	?	?	?
	* ?	?	?	?	?

* Cf. Dominic Ionescu, *op. cit.*

MUSAT LE DIACRE DE OPATESTI

RÉSUMÉ

Le présent étude est circonscrit à l'activité d'un artisan, sculpteur en bois, le diacre Mușat. Ses œuvres témoignent sur le mélange qui s'est produit au XVIIIe siècle entre les goûts et les niveaux de la commande artistique, sur ce syncrétisme typique pour l'art provincial. Ainsi, des modèles appartenant à la haute tradition sont associés par le diacre Mușat à une vision décorative populaire, selon les préférences et le goût des commanditaires.

